

model of developing English lexical competence of the future financiers in the process of reading professionally oriented texts has been elaborated and the corresponding system of exercises has been modelled. The criteria, evaluative indicators and levels of developing English reading competence of the future managers in the process of reading professionally oriented texts have been defined.

Key words: *author's educational computer program-training, professionally oriented English reading competence, stages of formation, control, future managers, principles.*

УДК 37.013.42:004.77

Наталія Коваленко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-2854-2461

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/197-209

МЕТОД КАТЕГОРІАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У СТУДЕНТСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

У статті проаналізовано сутність, структуру методу аналізу категоріально-понятійного апарату студентського педагогічного дослідження, подано методику опанування ним майбутніми вчителями в ході проведення наукового педагогічного пошуку. Ґрунтуючись на ретроспективному аналізі власної педагогічної практики, аналізі продуктів дослідницької діяльності студентів, наведено результати ефективності розробленого алгоритму. Розглянуті шляхи відображення сутності методу аналізу категоріально-понятійного апарату у змісті тренінг-консультацій із проведення педагогічного дослідження та реалізації основних положень в університетському педагогічному процесі.

Ключові слова: *вища освіта, педагогічна професійна підготовка, дослідницька компетентність, якість студентського педагогічного дослідження, курсова робота з педагогіки, метод аналізу категоріально-понятійного апарату, тренінг-консультації.*

Постановка проблеми. Науково-дослідницькі вміння, які забезпечують «ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, здатність до впровадження у практику ідей сучасної педагогіки, методів навчання та викладання навчальних дисциплін і предметів, використання наукової літератури та інших джерел інформації для створення сучасних форм навчання професійної компетентності вчителя, упровадження оціночно-ціннісної рефлексії» [3], відповідно до наказу МОН України № 665 від 01.06.2013 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів», становлять підґрунтя їх професійної компетентності. Кваліфікаційними характеристиками професії «вчитель загальноосвітнього навчального закладу II–III ступенів» серед завдань та обов'язків визначено «організацію

самостійної діяльності учнів, у тому числі дослідницької», що, у свою чергу, можливо за умови сформованості вмінь учителя проводити дослідження та набуття відповідного досвіду у професійній педагогічній підготовці [3].

На підставі викладеного вище, у розвиток положень листа Міністерства освіти і науки України від 11.11.2014 № 1/9-586 «Щодо здійснення вчителем науково-дослідницької діяльності та пошукової роботи» вважаємо за необхідне забезпечити належну якість формування навичок проведення педагогічного дослідження, усунення формалізму з університетської системи підготовки. Вважаємо, що опанування на відповідному рівні майбутнім учителем ще в стінах університету навичок здійснення педагогічного дослідження: побудови гіпотези, виокремлення завдань, здійснення інформаційного пошуку, проведення аналізу стану розроблення проблеми в теорії та практиці, продукування нового знання усунуть подальший «формалізм, що супроводжує імітацію такої роботи, відволікає вчителів від виконання ними своїх безпосередніх функцій – надавати дітям якісну освіту» [6], буде виходити з потреб педагогічного процесу, творчого пошуку вчителя, сприятиме впровадженню сучасних інновацій, удосконаленню власного досвіду та ефективній його презентації.

Сучасний учитель має бути готовий осмислювати власний досвід, обґрунтовувати повсякденну професійну діяльність, прагнути до наукового вдосконалення процесу підготовки до навчальних занять, проведення уроків та позакласних заходів, де вчитель «фактично здійснює і науково-дослідницьку, і пошукову роботу з широкого спектру науково-методичних завдань», не вигадуючи штучних проблем [6].

Аналіз актуальних досліджень. Методологію педагогічного дослідження висвітлено в роботах С. Гончаренко, В. Загвязинського, І. Зимньої, В. Краєвського, В. Чернілевського, Г. Щедровицького та ін.

Професійну підготовку вчителя досліджували О. Абдулліна, А. Алексюк, В. Бондар, С. Вітвіцька, Ю. Бабанський, М. Болдирєв, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Кан-Калік, Л. Кондрашова, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Сисоєва, Т. Сущенко, Г. Троцько. Дослідницький аспект професійної педагогічної підготовки розвинуто в дослідженнях В. Андрущенко, Г. Балла, В. Буряка, Г. Кловак, В. Кременя та інших.

Проблема розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів набула вагомості в дослідженнях С. Балашова, В. Борисова, В. Загвязинського, М. Фалько, Т. Шамової. Дослідницька компетентність, як ключова в системі професійної компетентності вчителя, розглядається дослідниками: В. Болотовим, І. Зимнею, А. Хуторським та ін. Завдання, форми, особливості організації науково-дослідної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах подані у працях В. Андрущенко, Н. Дем'яненко, Г. Кловак, О. Козлової, О. Крушельницької, В. Курила, А. Сбруєвої, Н. Пузирьової.

Аналіз наведених досліджень дає підстави для висновків, про те, що в педагогічній літературі описані особливості організації різних форм науково-дослідницької роботи студентів, подані рекомендації до організації роботи студентів, розроблені критерії оцінювання освітніх результатів. Проте недостатньо дослідженими залишаються шляхи оволодіння майбутнім учителем вивченням сутності понятійно-категоріального апарату педагогічного дослідження. Виходячи з цього, ставимо за **мету** здійснити дослідження сутності методу категоріального, структурно-логічного аналізу понятійно-термінологічного апарату педагогічного дослідження, розкрити значення опанування ним майбутніми вчителями в підвищенні якості результатів педагогічного дослідження та становленні їх дослідницької компетентності, розроблення шляхів опанування методом категоріального аналізу понятійно-термінологічного апарату курсового педагогічного дослідження.

Методи дослідження. Для реалізації мети на різних етапах наукового пошуку комплексно застосовано такі **методи**: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення наукових джерел) з метою з'ясування сутності методу категоріального аналізу студентського педагогічного дослідження, теоретичного обґрунтування та моделювання процесу реалізації запропонованої методики й опанування студентами означеним методом); *емпіричні* (анкетування, ретроспективний аналіз власної педагогічної практики, аналіз продуктів дослідницької діяльності студентів, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду) для з'ясування якості продуктів наукового пошуку студентів.

Виклад основного матеріалу. Науково-дослідна робота студентів стає підґрунтям ефективної навчальної роботи у професійній педагогічній підготовці у процесі: підготовки до практичних, семінарських занять; виконання самостійних завдань із елементами наукового пошуку, дослідницьких завдань у період практики; проведення курсових і дипломних досліджень. Цілеспрямованому формуванню дослідницької компетентності студентів сприяє навчання на дослідженні, індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, організація курсового, дипломного, магістерського дослідження. На другому році навчання для студентів більшості спеціальностей підґрунтям розвитку науково-дослідницьких умінь стає перше курсове дослідження з навчальної дисципліни «Педагогіка», організація якого закладає підґрунтя подальшого становлення дослідницької компетентності молодого науковця.

Робота над поняттєво-термінологічним апаратом, зазначає А. А. Сбруєва, є «конче важливою. Правильним є застосування вже апробованих, поширених, зрозумілих у педагогічному плані термінів. Правильність їх використання є суттєвою ознакою високого рівня проведеного дослідження [5, с. 21].

Побудова категоріально-понятійного апарату дослідження, як доводить аналіз студентських наукових робіт, видається складним завданням для другокурсників і часто має формальний характер або нехтується зовсім. Так, за результатами вивчення курсових робіт студентів фізико-математичного факультету протягом п'яти років, зазначило, що елементи методу аналізу категоріально-понятійного апарату представлені в 30 % досліджень. З них 5 % містять усі етапи методу аналізу категоріально-понятійного апарату: етап пошуку, вивчення, продукування.

Проте одним із завдань проведення педагогічного дослідження, першочерговим та визначальним, є з'ясування сутності основних понять наукової рекомендації. Тому, у ході організації курсового дослідження варто акцентувати увагу молодих дослідників на важливості визначення автором ключових понять, у залежності від яких будується понятійно-категоріальний апарат, визначаються методики констатувального й формувального досліджень та практичні пропозиції.

Молоді дослідники мають усвідомлювати важливість виявленої сутності понять педагогічного дослідження, яке створює підґрунтя дослідницького процесу, цілісний науковий каркас. Шляхом розв'язання означеного завдання, теоретичним методом виступає метод понятійного аналізу ключових понять наукової проблеми (понятійний аналіз базових категорій). Тому постає проблема розробки алгоритму опанування молодими науковцями методом категоріального аналізу понятійно-термінологічного апарату дослідження.

Під методом дослідження науковці розуміють «нормативну модель діяльності, спрямованої на виконання певного наукового завдання, яка реалізується в сукупності прийомів та процедур» [1, с. 111].

Означена теоретична модель у психолого-педагогічних дослідженнях має назву категоріального (понятійного, структурно-логічного) аналізу понятійно-термінологічного (наукового) апарату, (наукової проблеми), базових, ключових понять. М. Ярошевський дослідницький метод визначає як спосіб вивчення певної сторони буття, який дає можливість осмислити унікальність певної галузі знання і її відмінність від інших, які мають власні категорії й поняття [7, с. 112]. Метод аналізу категоріально-понятійного апарату спрямований на виявлення особливостей розуміння і трактування конкретного поняття або терміна в будь-який хронологічний період або в працях різного періоду одного і того самого вченого. Даний метод має в своїй основі припущення, що саме категорії і поняття в концентрованому вигляді відображають всю сукупність наукових знань досліджуваного об'єкта [7, с. 113].

Процес визначення понять розуміється як створення форм абстрактного мислення встановлення тотожності (або відмінності) між предметами (порівняння), подумки роз'єднуючи схожі предмети на

складові (аналіз), виділяючи суттєві ознаки й відволікаючись від несуттєвих (абстрагування), подумки з'єднуючи суттєві ознаки (синтез) і поширюючи їх на всі однорідні предмети (узагальнення) [2, с. 67].

Метод аналізу категоріально-понятійного апарату (метод категоріального аналізу) студентського педагогічного дослідження – це метод вивчення сутності базових понять проблеми дослідження шляхом аналізу, порівняння існуючих у науковому доробку визначень (підходів до розуміння сутності поняття), осмислення проявів сутнісних ознак предметів, явищ чи процесів у реальній дійсності та подальшої систематизації, узагальнення й синтезу виявлених суттєвих ознак, якостей та властивостей, внутрішніх зв'язків, об'єктивного змісту в нову теоретичну модель визначення (дефініцію) (схема 1).

Схема 1. Етапи методу категоріального аналізу понятійно-термінологічного апарату студентського педагогічного дослідження

Наявність у назві методу слова «аналіз» визначає провідну розумову операцію, проте метод інтегрує складний комплекс взаємозумовлених мисленнєвих операцій побудови визначення як теоретичної моделі педагогічної категорії в єдиний процес, який умовно можна поділити на етапи: етап пошуку (збір існуючих у фундаментальних та провідних сучасних дослідженнях визначень основних категорій дослідження, їх

групування; етап вивчення (аналіз, порівняння, виявлення спільного та відмінного у визначеннях різних авторів за обраними аспектами, з'ясування визначальних категорій з метою виявлення спільного та відмінного, суттєвих ознак поняття, вивчення реального прояву явищ і процесів, які розглядаються в педагогічній дійсності, порівняння та узгодження з теоретичною моделлю); продукування (побудова на основі аналізу, синтезу та висовування так званого «робочого» визначення (дефініції): авторського, уточненого, запозиченого (особливо для фундаментальних категорій, що мають усталені визначення).

Відповідно до наведеної структури запропоновано такий алгоритм здійснення теоретичного пізнання, опанування методом категоріального аналізу апарату педагогічного дослідження майбутнім учителем (табл. 1). Запропонований алгоритм опанування методом передбачає загальні для більшості педагогічних проблем рекомендації, проте метод понятійного аналізу, як і інші методи дослідження передбачає наукову творчість здійснення пошуку та інтерпретації отриманих результатів. Вартими уваги стають тренінг-консультації до організації наукового пошуку студентів [4, с. 72].

Традиційним початком вивчення наукової проблеми в теоретичному здобутку вітчизняних та зарубіжних дослідженнях стає етап пошуку (збір і групування визначень різних авторів, дослідження об'єкту в практиці педагогічного процесу). Результатом аналізу фундаментальних, провідних сучасних досліджень стають студентські словники педагогічних категорій. Осмислення теорії стає основою наступного етапу вивчення. Занурення ґрунтується на методах абстрагування (поняття – форма абстрактного мислення, відволікаючись від несуттєвого, випадкового молодий дослідник глибше проникає в дійсність, відображає її з більшою повнотою), аналізу (для виділення ознак предмета необхідно уявно розчленувати предмет на його складові частини) тощо.

Таблиця 1

Структура методу категоріального аналізу понятійно-термінологічного апарату студентського педагогічного дослідження

Етапи	Метод дослідження		Результат
Етап пошуку	Збір, пошук визначень за різними авторами		Сукупність визначень поняття відповідно до класичних та сучасних, вітчизняних і зарубіжних досліджень
Етап вивчення	Осмислення теорії	Абстрагування Аналіз	З'ясування визначальних понять, різних аспектів опису суттєвих ознак (н-д, у табл. 1 напрями визначені як: «визначальні поняття», «ґрунтуються на ...», «умови формування ...»)

		Систематизація	Систематизація узагальнених характеристик, суттєвих ознак (н-д: табл. 2)
		Порівняння, аналогія	Виявлення спільного та відмінного у визначеннях за різними аспектами
		Узагальнення	З'ясування суттєвих ознак, властивостей, об'єктивного змісту, внутрішніх в'язків
	Вивчення практики	Спостереження, бесіди, анкетування	Виявлення, аналіз означуваних категорій в педагогічному процесі, порівняння з теоретичною моделлю
Етап продукування	Синтез, моделювання		Обґрунтування, уточнення, створення «робочого» визначення дослідження
	Систематизація		Визначення авторської логіки відображення, презентації аналізу визначень, побудова послідовності розкриття сутності поняття

Важливим рухом думки молодого дослідника має стати систематичне осмислення, порівняння, установлення якомога близької відповідності теоретичної моделі (поняття) з реальним педагогічним процесом та відбір більш точних суттєвих ознак. З'ясування визначальних понять, використаних авторами, різних сторін, особливостей, аспектів опису предмету вивчення, узагальнені характеристики суттєвих ознак систематизуються (н-д, у табл. 2) напрями визначені як: «визначальні поняття», «ґрунтуються на ...», «умови формування ...»). Систематизація й узагальнення має передувати аналізу низки прийнятих у науці визначень поняття «А» з метою виокремлення понять «В», якими воно визначається: $A = B_1 + B_2 + \dots + B_n$. У наведеному прикладі (табл. 2): А – поняття «компетентність», В1 – сутність (інтегрована якість особистості; комплекс досвіду, знань, умінь, навичок тощо), В2 – на чому ґрунтується компетентність, В3 – умови її формування. Результати першого етапу можна подавати у вигляді таблиці (табл. 2), або послідовно аналізуючи в тексті.

Таблиця 2

Приклад фрагменту узагальнення результатів методу категоріально-понятійного аналізу сутності поняття «компетентність»

Експерти	Визначальні поняття	ґрунтується на:	Умови формування
Равен Дж.	Специфічна здібність, розуміння відповідальності за свої дії, є особистісними якостями людини	Вузькоспеціальних знаннях, особливого роду предметних навичках, способах мислення	Ріст пов'язаний із системою цінностей, створенням «розвиткового» середовища

Дахін О.	Здатність учня здійснювати складні культуровідповідні види діяльності, сформована особистісна якість	Реальна, стосується особистості, існує «тут і зараз»; з нею можуть відбуватися афективні трансформації, має емоційне забарвлення	Наявність особистісно орієнтованого навчання, ... формується в процесі виконання ним визначеного комплексу дій
----------	--	--	--

Представлені у вигляді узагальненої таблиці визначення дозволяють якісніше провести порівняння обраних теоретичних моделей, установити спільні й відмінні параметри між процесами, явищами, об'єктами; тотожність і відмінність ознак процесів і явищ педагогічної дійсності, з'ясувавши їх повноту й точність у відображенні. Порівняння стає підґрунтям для узагальнення, з'ясування суттєвих ознак, властивостей, внутрішніх зв'язків досліджуваного предмету.

Рух від абстрактного до конкретного є загальною формою руху наукового пізнання, відтворенням дійсності в мисленні. Тому осмислення практики з метою з'ясування сутності означуваних категорій насправді лише умовно має чітке місце в означеному процесі. У дійсності вивчення сутності й побудова визначення розпочинається з аналізу педагогічного процесу і кожен етап проходить через призму практики, час від часу рухаючись від конкретного до загального і навпаки.

Розглядаючи табл. 2 як методичний матеріал у процесі навчання майбутніх учителів, для аналізу виявлення означуваних категорій у педагогічному процесі на основі спостережень, бесід, анкетування тощо визначено конкретне місце з метою саморефлексії студентів, наголошення на важливості практики в теоретичних пошуках. У ході всієї роботи важливо наголошувати на необхідності постійного звертання до спостереження реального процесу, явища й побудови теоретичної моделі понять дослідження на основі вивчення практики.

Етап продукування стає підсумовуючим, його результативність багато в чому визначається ретельністю та відповідальністю дослідника на попередніх етапах. Головним результатом має стати створення теоретичної моделі - визначення – досліджуваного явища, процесу тощо.

Вивчення окремих сторін, властивостей поняття стає підґрунтям наступного етапу, а саме мисленевого продукування цілісного образу досліджуваного предмету. Логічна операція, що розкриває зміст поняття, називається визначенням або дефініцією (від латинського *definitio* – визначення). Синтез, моделювання стають провідними теоретичними методами пізнання на даному етапі. Сутність моделювання полягає у встановленні подібності явищ (аналогій), адекватності одного об'єкта іншому в певних відношеннях і на цій основі перетворення простішого за

структурою і змістом об'єкта в модель складнішого порядку (оригінал) [1, с. 119]. Використання методу моделювання дає змогу пізнавати недоступні для дослідників процеси та явища, чіткіше уявляти їх. Моделювання забезпечує обґрунтування, уточнення, створення «робочого» визначення дослідження.

У студентському дослідженні визначення може бути, як зазначалося, авторським: принципово чи суттєво відмінним, що за умови достовірності й доцільності стає важливим досягненням теоретичної частини дослідження; уточненим – може уточнювати одне з наведених понять цілком або його частину, ґрунтуватися на синтезі кількох зазначених визначень; запозиченим – за робоче визначення може бути прийняте вже існуюче в науковому педагогічному доробку визначення. Завдання молодого науковця – обґрунтувати вибір, довести відсутність необхідності його уточнення. Найбільш фундаментальні поняття прийнято називати категоріями. Тому в межах студентського дослідження визначення категорій варто досліджувати без внесення змін, а щодо визначення понять можливі власні моделювання з подальшим захистом.

Процес визначення поняття в більшості вимагає визначення родових і визначувальних понять. Відповідно до канонів логіки, поняття розрізняють як деякий абстрактний об'єкт, назву або термін. Визначення – логічна операція, за допомогою якої розкривається зміст поняття, тобто робиться перелік ознак. Поняття, зміст якого визначається (ліва частина визначення), називається визначуваним, а поняття, за допомогою якого розкривається зміст визначуваного (права частина визначення) – визначаючим. Визначення повинно бути співмірним, тобто обсяг визначуваного поняття повинен дорівнювати обсягу визначаючого. Визначення не повинно містити в собі кола, бути повним, забезпечувати умови необхідності та достатності визначаючих ознак.

Підсумовування, відображення ходу думок, презентація результатів молодих дослідників втілюється у відповідній систематизації матеріалів і оформлюється в параграфі роботи або в таблицях, сфемах, словниках тощо.

Кількість понять для категоріального аналізу визначається проблемою, охоплює, як правило, базові поняття, заявлені в науковому апараті дослідження (темі, меті, завданнях, об'єкті та предметі дослідження). У межах курсового дослідження студентів другого курсу достатньо вивчення однієї категорії. Хоча в більшості своїй потреба є у проведенні аналізу в межах першого, теоретичного розділу і другого – практичного. Наприклад, курсове дослідження на тему «Система національного виховання в роботі класного керівника» потребує розгляду таких категорій, як «національне виховання» – для написання першого розділу, а для другого, наприклад, – «форми виховної роботи».

Наукове дослідження з педагогіки має унікальну можливість безпосереднього вивчення більшості визначених програмою дослідницьких проблем в умовах педагогічного процесу, оскільки в навчальному плані другого курсу передбачено проходження студентами навчальної практики. Тому в ході організації курсового дослідження наукові пошуки студентів спрямовуються на вивчення обраної проблеми в теорії і практиці роботи сучасної школи з подальшим отриманням експертної оцінки та впровадженням результатів. Запропонований алгоритм методу дозволяє студентам самостійно провести категоріальний аналіз понятійно-термінологічного апарату. У свою чергу забезпечує самостійний аналіз базових понять.

Висновки. Отже, проблема організації курсового дослідження майбутнього вчителя на позиціях студентоорієнтованого підходу потребує переосмислення роботи з формування навичок інформаційного пошуку майбутніх учителів, умінь проведення понятійно-категоріального аналізу апарату дослідження, шляхів та методів вивчення педагогічного досвіду, розробки та проведення констатувальних зрізів, формуючих розробок, проведення їх експертної оцінки тощо. Дане дослідження розкриває особливості підготовки студентів до проведення понятійно-категоріального аналізу апарату дослідження.

Досвід організації курсового дослідження з навчальної дисципліни «Педагогіка» дає підстави стверджувати, що метод аналізу категоріально-понятійного апарату педагогічного дослідження для студентів другого курсу потребує спеціального навчання. Наведена процедура методу аналізу категоріально-понятійного апарату, методика оволодіння комплексним теоретичним методом спрямована на розвиток у молодих науковців дослідницьких умінь. Розроблений алгоритм методу ґрунтується на принципах студентоорієнтованого підходу до організації професійної підготовки майбутнього вчителя. Проведення тренінгових занять на основі поданого алгоритму метода спрямований на полегшення процесу визначення студентами категоріального апарату дослідження, забезпечує процедуру визначення базових понять дослідження, створення студентами авторської педагогічної дефініції, сприяє глибшому осмисленню проблеми дослідження. Результати вивчення ефективності впровадження розробленого алгоритму підтвердили зростання якості студентських наукових робіт в означеному напрямі на 16 %.

Перспективи подальших досліджень. З метою формування дослідницьких навичок майбутніх учителів, розвитку наукової творчості, перспективними змінами у формах роботи вбачаємо запровадження тренінгових занять із курсового педагогічного дослідження, які орієнтовані на набуття чітко окресленого результату, практичного впровадження знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко, С. У. (2008). *Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям*. К.-Вінниця: ТОВ фірма «Планер» (Honcharenko, S. U. (2008). *Pedagogical research: methodological advice for young scientists*. K.-Vinnytsia: Open Company "Planer").
2. Мозгова, Н. Г. (2011). *Логіка*. К.: Каравелла (Mozhova, N. H. (2011). *Logic*. K.: Caravella).
3. *Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів. Наказ МОН України № 744 від 24.12.2002 р. (On approval of qualification characteristics of professions of pedagogical and scientific-pedagogical workers of education institutions. Order of the Ministry of Education and Sciences of Ukraine No. 744 of December 24, 2002)* Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0600-03>
4. Коваленко, Н. В. (2016). Студентське педагогічне дослідження: проектно-тренінговий підхід. *Вісник Черкаського університету: Серія Педагогічні науки*, 2, 71–77. Черкаси: Черкаський національний університет (Kovalenko, N. V. (2016). Student pedagogical research: project-training approach. *Bulletin of Cherkasy University: Series Pedagogical Sciences*, 2, 71–77. Cherkasy: Cherkasy National University).
5. Сбруєва, А. А. (Ред.) (2014). *Курсова робота з педагогіки: методичні основи організації дослідження та орієнтовна тематика*. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка (Sbrueva, A. A. (Ed.) (2014). *Course work on pedagogy: methodological foundations of the organization of research and oriented topics*. Sumy: Publishinh house of SumSPU maned after A. S. Makarenko).
6. *Щодо здійснення вчителем науково-дослідницької діяльності та пошукової роботи. Лист МОН України від 11.11.2014 № 1/9-586 (Regarding the implementation of a research and search work by a teacher. Letter of the Ministry of Education and Sciences of Ukraine dated 11.11.2014 № 1/9-586)*. Retrieved from: <http://zakon.pedrada.com.ua/regulations/1521/8456/8458/468859/>.
7. Ярошевский, М. Г. (1973). О категориальном анализе истории психологического познания. *Проблемы теории и истории развития психологии*, (с. 111–118). Москва (Yaroshevskiy, M. H. (1973). On the categorial analysis of the history of psychological cognition. *Problems of theory and history of psychology development*, (pp. 111–118). Moscow).

РЕЗЮМЕ

Коваленко Наталья. Метод категориального анализа в студенческом педагогическом исследовании.

В статье проанализированы сущность, структура метода анализа категориально-понятийного аппарата студенческого педагогического исследования, представлена методика овладения им будущими учителями в ходе проведения научного педагогического поиска. Основываясь на ретроспективном анализе собственной педагогической практики, анализе продуктов исследовательской деятельности студентов, приведены результаты эффективности разработанного алгоритма. Рассмотрены пути отражения сущности метода анализа категориально-понятийного аппарата в содержании тренинг-консультаций к проведению педагогического исследования и реализации основных положений в университетском педагогическом процессе.

Ключевые слова: высшее образование, педагогическая профессиональная подготовка, исследовательская компетентность, качество студенческого

педагогического исследования, курсовая работа по педагогике, метод анализа категориально-понятийного аппарата, тренинг-консультации.

SUMMARY

Kovalenko Nataliia. Method of categorial analysis in students' pedagogical research.

The article analyzes the essence, structure of the method of analysis of the categorial-conceptual apparatus for student pedagogical research, and gives a method for mastering it by the future teachers during conducting of scientific pedagogical search. Based on a retrospective analysis of her own pedagogical practice, the analysis of research products of students the results of the effectiveness of the developed algorithm are presented. The way of reflection of the essence of the method of analysis of the categorial-conceptual apparatus in the content of the training-consultations on conducting pedagogical research and realization of the basic provisions in the university pedagogical process is considered

The construction of the categorial-conceptual apparatus of the study, as proved by the analysis of student research papers, appears to be a difficult task for sophomogoes and often has a formal character or is neglected at all. Thus, the study of course papers of the students of the Faculty of Physics and Mathematics of SumSPU during the five years showed that the elements of the analysis method of the categorial-conceptual apparatus are presented in 30 % of the research. Among them 5 % contain all stages of the analysis: the stage of search, study, production.

Method of analysis of categorial-conceptual apparatus (method of categorial analysis) of students' pedagogical research is a method of studying the essence of the basic concepts of the research problem by analyzing, comparing the definitions (approaches to understanding the essence of the concept) existing in the scientific work, understanding the manifestations of the essential features of objects, phenomena or processes in real reality and further systematization, generalization and synthesis of the revealed essential features, qualities and properties, internal connections, objective content in the new theoretical model of definition.

The presence in the name of the method of the word "analysis" defines the leading mental operation, but the method integrates a complex set of interconnected thinking operations to construct a definition as a theoretical model of the pedagogical category into a single process that can be divided into stages: the stage of the search (the collection of existing in fundamental and leading modern research definitions of the main categories of research, their grouping; the stage of studying (analysis, comparison, revealing of common and different definitions of different authors on selected aspects, clarification of defining categories in order to identify common and distinct, essential features of the concept, the study of the actual manifestation of phenomena and processes under consideration, in pedagogical reality, comparison and agreement with the theoretical model); production (construction on the basis of analysis, synthesis and presentation of the so-called "working" definition: author's, specified, borrowed (especially for fundamental categories with formed definitions)

In accordance with the presented structure, the algorithm of mastering of the method of categorial analysis of the apparatus of pedagogical research for future teachers is proposed. Results of the study of the effectiveness of the implementation of the developed algorithm confirmed the growth of the quality of students' research papers in the specified direction by 16 %. The algorithm is based on the principles of a student-oriented approach. Conducting training sessions on the basis of the given algorithm is aimed at facilitating the process of determining by students of the categorial apparatus of research, provides a procedure for determining the basic concepts of research, creating by students of the author's pedagogical definition, and contributes to a deeper understanding of the research problem.

Key words: *higher education, pedagogical professional training, research competence, quality of student pedagogical research, course work in pedagogy, method of analysis of categorical-conceptual apparatus, training-consultation.*

УДК 37.017.4-057.875:377.8(477.52)

Олена Козлова

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-3094-5091

Юрій Бушнев

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-3094-5091

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/209-219

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті аналізуються сучасні тенденції формування громадянської позиції майбутніх учителів у познавчальній діяльності педагогічного коледжу. Розглянуто різні погляди вчених щодо педагогічних умов професійної підготовки учнів педагогічних вишів. Визначено, розкрито й обґрунтовано педагогічні умови формування громадянської позиції студентів педагогічного коледжу, що сприятимуть підвищенню рівня її сформованості.

Ключові слова: педагогічний коледж, познавчальна діяльність, громадянська позиція, майбутні вчителі, педагогічні умови формування громадянської позиції майбутніх учителів.

Постановка проблеми. Аналіз проблеми формування громадянської позиції майбутніх учителів як у науковій педагогічній літературі, так і в освітній практиці засвідчив, що нині існує необхідність удосконалення освітнього процесу навчальних закладів у цілому та педагогічних зокрема в частині зазначеної проблеми.

Безперечною вимогою суспільства ХХІ ст. є знаходження балансу між запитамі роботодавців та пропозицією вишів щодо підготовки здобувачів вищої освіти. Назріла необхідність віднайти раціональне співвідношення між засвоєними знаннями, освоєними технологіями та вмінням і готовністю їх творчо використовувати у професійній діяльності. Освіта України постала перед історичним викликом. Реформування вітчизняної освіти в цілому та загальної середньої зокрема є нагальною потребою сьогодення. В. Кремінь у «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» акцентує увагу на тому, що зазнали трансформації як цільова спрямованість освіти, так і її зміст, організація